

שיר המעלות (1960) (הסבר)

שיר המעלות היא הראשונה מבין חמשת היצירות האחרונות שבוסקוביץ' חיבר..בחמשת שנותיו האחרונות . עם קום המדינה והתגשמות כל החלומות והשאיפות של דורי-דורות השתנו הערכים והאקלים החברתי-תרבותי. כן, היו אלה השנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, שנים של חשבון נפש ושינויים רבי משמעות שחלו בארץ ובעולם המערבי כולו.

מסוף שנות ה-40 ועד סוף שנות ה-50 בוסקוביץ' לא חיבר שוב יצירה סימפונית חדשה. עבורו הייתה זאת תקופה של אבל כבד על הוריו שנרצחו באושוויץ, אבל גם תקופה של הסתכלות פנימה ושל חיפושי דרך להבין ולהפנים את השינויים החברתיים-תרבותיים שחלו בארץ ובאירופה. היה זה תהליך של שנים עד שהגיע לשלום עם עצמו ובשנת 1959 חלה פריצת דרך עם הלחנת **שיר המעלות**. בוסקוביץ' סיים את היצירה ב-1960, ובאותה השנה היצירה זכתה בפרס ראשון בתחרות מטעם התזמורת הפילהרמונית וב-1961 היה בצוע הבכורה של **שיר המעלות** ע"י התזמורת הפילהרמונית בניצוחו של מא. גרי ברטיני. **שיר המעלות** מהווה מעין גשר בין העבר של שנות ה-40 עם המבט אל העתיד של שנות ה-60 והלאה.

כל היצירות שבוסקוביץ' חיבר בשנות חייו האחרונות חדורות רעיונות פיוטיים ומכילות אלמנטים סימבוליים-מיסטיים. המקור לכתיבת "שיר המעלות" הוא בשפה העברית ובתנ"ך. היופי הפיוטי של "שיר השירים" ושל ספר "תהילים" קסמו לו במיוחד והיו לו להשראה בלתי נלאית.?

לפי הגימאטריה לכול אות באלף-בית העברי ערך מספרי משלו. התרגום המספרי של דוד, שם בנו של המלחין, הוא $4+6+4$. בוסקוביץ' צמצם את התבנית לחציה, ז"א $2+3+2$ רבעים, והשתמש בה כתבנית הריתמית למשקל הבסיסי של **שיר המעלות**. החיבור של $2+3+2$ רבעים מסתכם במספר 7 ולה משמעות סמלית במסורת היהודית. המספר 7 עובר כחוט השני במשך כל היצירה כמשקל, כמספר הצלילים בתבניות מלודיות וכמרכיב בבנייה צורנית של משפטים וחטיבות.

מקור המבנה הריתמי של היצירה הנו ברעיון ה-**Talea (טליאה)**, טכניקה שהייתה נהוגה בחיבור מוטטים וטוקטות במאות ה-14 ותחילת ה-15. הטליאה היא תבנית ריתמית אשר חוזרת למשך היצירה במשקל המקורי ובשינויים ריתמיים של הרחבה וצמצום, **Augmentatio-ו Diminutio**.

שלושת הפרקים של היצירה מחוברים ליחידה אחת גדולה ובה שלשה פרקים וביניהם קטעי מעבר בעלי אווירה רגועה ופיוטית. המוזיקה זורמת ללא הפסקה. לכל אחד משלושת הפרקים יש פסגה וזו של הפרק השלישי היא השיא של שלבי העלייה ביצירה, אותם מגדיר המלחין "כגאות רגשית תלולה מתמדת עם אי-אלו תחנות הרגעה בתוכה".

הפרק הראשון – **Andante moderato**, פותח עם התבנית הבסיסית של הטליאה בביצוע (באסון) פגוט וצ'לו. התבנית המלודית הראשונה, במשקל 2+3+2 רבעים מורכבת מ-7 צלילים:

רה-לה-סי-דו-רה-סי-לה

D-A-B-C-D-B-A

תבנית זאת מהווה את התא הגנטי ממנו צומחת כל היצירה. כל הנושאים האחרים הם ווריאנטים מלודיים-ריתמיים של אותה התבנית. אחרי פתיחה קצרה שומעים את "נושא הגעגועים" - בבצוע חלילים וויולות, והוא ההיפוך של התבנית הבסיסית עם ווריאנטים מלודיים-ריתמיים. המוזיקה נפסקת פתאום ע"י אקורד הנקרא לפי בוסקוביץ' "האקורד המיסטי". האקורד הזה יישמע עוד מספר פעמים ביצירה. בהמשך הפרק החומר עובר עיבוד, המתח גובר אל הפסגה ומתרגע לתוך מעבר בסגנון קדנציאלי אלתורי שמוביל אל הפרק השני.

הפרק השני - **Allegro con brio**, הוא פרק פיתוח תוך ואריאציות על חומרים מהפרק הראשון. הנושא הראשי מסמל את הפסוק מתוך פרק קכ"ב, תהילים – "שמחתי באמרים לי בית ה' נלך". הקוורטה היורדת רה-לה של תבנית הטליאה מופיע כאן כ-סקסטה פה-#לה. בשיאו של הפרק חוזר הנושא הזה באופן מלודי (melodiosi) ב-ff (פורטיסימו) לעומת אופיו הקצבי שבהתחלה. בהמשך הפרק המוזיקה היא באופי שונה, האווירה מהורהרת וחולמנית ומובילה אל נושא מלא חן וקלילות. המנגינה נשמעת כחדשה לחלוטין, אך תוך בדיקה אפשר לגלות שהיא נובעת מהתבנית הבסיסית. נושא *grazioso* (מעביר את המאזין אל הפרק השלישי).

הפרק השלישי – **Piu mosso**, אופיו הריתמי מתפתח לשלב האחרון של שלבי העלייה ומגיע אל שיא מלא עוצמה מרטיטה. ההתלהבות והתפרצות השמחה עולים, "אל בית ה' נלך", העלייה נבנית ע"י נגינת כלי הקשה שונים בסגנון טוקאטי, תוך רצף של 7 טליאות ולכל אחת מהן 7 תיבות. עם כל טליאה התזמור מתעצם תוך התווספות של כלי ההקשה ובשיא מצטרפת אליהם כל התזמורת. ה-fff (פורטה פורטיסימו) מסתיים עם האקורד המיסטי שהולך ודועך ל-pp (פיאניסימו).

ב-coda פג המתח הגדול. הנבל, הווילון והקונטרבס משמיעים את התבנית המלודית המקורית, הכול ב-p dolce (פיאנו רך). האווירה מלאת רוגע. בתוך השקט הזה האבוב משמיע את "שמחתי באמרים לי בית ה' נלך" והכינורות ממשיכים את "נושא הגעגועים". היצירה מסתיימת בשלשה צלילים שנמוגים ועולים לאל-על, לאין-סוף. כדברי בוסקוביץ':

יִלְעֻלוֹת אֵל הָאֱלוֹהוֹת, עֲלֶיהָ שֶׁאֵין לָהּ קֶץ וְשֶׁעוֹר. הַגַּעְגּוּעִים נִשְׁאָרִים
נִצְחִיִּים וְכֵךְ גַּם הָעֲלִיָּה."

מרים בוסקוביץ'